

УДК: 699.85

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.050722.52.864

ПРОГРАМА ЗАХОДІВ, ЩОДО СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

ЖИДКОВА Т. В.^{1*}, канд. техн. наук, доцент,
ГЛЕБА В. Ю.², канд. наук держ. упр., доцент,
НАСІБОВИЧ А. О.³,
ЖЛОБНИЦЬКИЙ А. В.⁴

^{1*} Кафедра міського будівництва, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, вул. Маршала Бажанова, 17, 61002, Харків, Україна, e-mail: tavlz9794@gmail.com, тел. +38 (067) 570-41-50, ORCID ID: 0000-0001-7903-7073

² Кафедра дизайну середовища, Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука, вул. М. Бойчука, 32, 01103, Київ, Україна, e-mail: victor.gleba@gmail.com, тел. +38 (067) 135-03-20

³ ТОВ «НЬЮ ВІЖН ПРОДЖЕКТ», вул. Преображенська, буд. 8-б, офіс 174, Київ, Україна, e-mail: aonbox78@gmail.com, тел. +38 (067) 406-48-24

⁴ ТОВ «Експреспроектбуд», вул. Комітетська, 14, каб. 208, Одеса, Україна, e-mail: konstrukt.od@gmail.com, тел. +38 (097) 644-82-54

Анотація. *Постановка проблеми.* Обговорення проблем післявоєнного відновлення нашої країни, зокрема, захисту цивільного населення в умовах сучасної війни і подальшого існування України поряд з державою-агресором сприяла створенню громадської організації містобудівна платформа «РЕНЕСАНС». Спираючись на напрацювання фахівців організації була створена програма заходів, щодо сучасних засобів захисту цивільного населення.

Чинні законодавство й будівельні норми були розраховані на укриття держслужбовців, працівників стратегічних підприємств, та деяких інших суб'єктів господарювання відповідно, тобто лише близько до 10 % населення і взагалі не передбачали захист переважної більшості населення.

Метою статті є ознайомлення представників центрів прийняття рішень, фахівців і громадськості з проблемами захисту цивільного населення, що виявились під час російсько-української війни й шляхами їх подолання.

Визначені наявні проблеми системи цивільного захисту, неузгодженість основних понять і термінології, відсутність технічних характеристик найпростіших укриттів, та їхню спроможність забезпечити захист від сучасних засобів ураження. ці «укриття» можуть захистити населення. Передбачено програмні заходи щодо вдосконалення системи захисту, шляхи реалізації програми й фонди фінансування.

А також надано пропозиції до влади щодо створення Державної цільової програми розвитку системи цивільного захисту на період до 2030 року в рамках роботи Національної ради відновлення і відбудови України

Ключові слова: містобудівна платформа «РЕНЕСАНС»; відновлення країни; програма заходів захисту цивільного населення; законодавство й будівельні норми; найпростіші укриття

PROGRAM OF MEASURES REGARDING MODERN MEANS OF PROTECTION OF THE CIVILIAN POPULATION

ZHYDKOVA T.V.^{1*}, Ph.D., Assoc. Prof.,
HLEBA V.Yu.², Cand. Sc. (Public Admin.), Assoc. Prof.,
NASIBOVYCH A.O.³,
ZHLOBNITSKY A.V.⁴

^{1*} Department of Urban Construction and Economy, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, 17, Marshal Bazhanov Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, e-mail: tavlz9794@gmail.com, tel. +38 (067) 570-41-50, ORCID ID: 0000-0001-7903-7073

² Department of Environment Design, Mykhailo Boichuk Kyiv State Academy of Decorative-Applied Arts and Design, 32, Mykhailo Boichuk Str., Kyiv, 01103, Ukraine, e-mail: victor.gleba@gmail.com, tel. +38 (067) 135-03-20

³ “NEW VISION PROJECT” Ltd, 8-b, Preobrazhenska Str., office 174, Kyiv, Ukraine, e-mail: aonbox78@gmail.com, tel. +38 (067) 406-48-24

⁴ LLC “Expresproektbud”, 14, Komitetska Str., room 208, Odesa, Ukraine, e-mail: konstrukt.od@gmail.com, tel. +38 (097) 644-82-54.

Abstract. Problem statement. Public discussions of post-war restoration of Ukraine, and, in particular, civil defense of people living under war conditions and prospects of further living next to Russia, have brought about setting up of NGO “City development platform Renaissance”. Using materials of the specialists that work for our NGO, we have drafted the program of measures aimed at broad availability of modern means of civil defense.

Current laws and building norms are aimed at providing shelter for civil servants and workers of some strategic enterprises. In other words, they cover about 10 per cent of the total population and do not consider safety of the majority of Ukrainians.

The goal of this article is to acquaint all possible stakeholders with the civil defense problems that Ukraine is facing at the moment and the ways of dealing with them.

In this article we have determined the actual problems of the civil defense system in Ukraine, discrepancies in the major terminology, absence of the technical characteristics for the most simple shelters and their capacity to protect people from the modern weapons. This article has envisaged systematic measures to improve civil defense system, ways of its implementation and funding.

This article contains proposals for creation of the State program of civil defense development for the period to 2030 within the framework of the National Council for restoration and reconstruction of Ukraine activities.

Keywords: *city development platform “Renaissance”; restoration of Ukraine; program of civil defense measures; laws and construction norms; the simplest shelters*

Постановка проблеми. Бойові дії безпосередньо в житловій зоні населених пунктів призвели до масштабних руйнувань об’єктів критичної інфраструктури, а головне, до масової загибелі цивільного населення.

Пошук відповіді на питання «чому так сталося», змусив об’єднатись в онлайн середовищі фахівців різних місць і селищ України, проаналізувати стан наявних споруд захисту та їхню відповідність щодо законодавчої документації, чинних будівельних норм й стандартів.

Обговорення проблем післявоєнного відновлення нашої країни, зокрема, захисту цивільного населення в умовах сучасної війни і подальшого існування України поряд з державою-агресором сприяла створенню громадської організації містобудівна платформа «РЕНЕСАНС». Організація об’єднала десятки фахівців різних галузей, які надають консультації спрямовані на відновлення України суб’єктам містобудування.

У складі ГО «РЕНЕСАНС» є висококваліфіковані сертифіковані спеціалісти з багаторічним досвідом у сфері містобудування, архітектори, військові інженери, землевпорядкування, проєктувальники, будівельні експерти, девелопери, керівники будівельних компаній, наукові співробітники й викладачі, науковці держуправління юристи, економісти, лідери громадської

думки, тобто ті кому не байдуже майбутнє нашої держави.

Спираючись на напрацювання фахівців організації була створена програма заходів, щодо сучасних засобів захисту цивільного населення.

Аналіз публікацій. Основні положення щодо організації захисту цивільного населення наведені в чинній законодавчій і нормативній документації [1–5].

Чинні законодавство й будівельні норми не передбачали реалій війни і виявили повну неспроможність держави у забезпеченні захисту цивільного населення.

Відповідно до чинної нормативної й законодавчої документації сховища, протирадіаційні укриття й споруди подвійного призначення були розраховані на укриття держслужбовців, працівників стратегічних підприємств, та деяких інших суб’єктів господарювання, тобто лише близько до 10 % населення і взагалі не передбачали захист переважної більшості населення [1–3].

Люди мали переховуватись в найпростіших укриттях, які передбачали лише зниження ударної хвилі.

Мета статті ознайомлення представників центрів прийняття рішень, фахівців і громадськості з проблемами захисту цивільного населення, що виявились під час російсько-української війни й шляхами їх подолання; визначення та реалізація системи заходів, спрямованих на

забезпечення гарантованого рівня безпеки та захисту населення від загрози військового і техногенного характеру та виникнення надзвичайних ситуацій і природних небезпек.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

- перевірка відповідності чинної нормативної й законодавчої документації стосовно захисту цивільного населення сучасним вимогам;

- розробка пропозицій щодо зміни нормативної й законодавчої документації в частині організації захисту цивільного населення;

- розробка проектної документації за основними типами будинків і споруд;

- створення нових форм захисту цивільного населення в будь-який час і в будь-якій частині міста;

- розробка пропозицій щодо безперервної мережі захисних споруд в межах населених пунктів;

- розробка пропозицій щодо методів нормативного регулювання захисту цивільного населення та вдосконалення системи державного управління у надзвичайних та кризових ситуаціях.

Результати досліджень. Війна в Україні показала неготовність держави до захисту цивільного населення, в результаті чого за неповних чотири місяці ми маємо велику кількість постраждалих та загиблих серед цивільних.

В першу чергу, причиною такого стану речей стала відсутність достатньої кількості споруд та укриттів для захисту населення, а також помилкове використання приміщень, які не пристосовані для мінімального захисту від дії звичайних засобів ураження, повітряної ударної хвилі, та уламків зруйнованих будівель.

Наявні сховища не були розраховані на тривале перебування, місткість сховищ не відповідає кількості людей, що потребували укриття, розташування унеможливило досяжність до них протягом часу від початку сигналів тривоги й початком обстрілів.

Невідповідність у термінології захисних

споруд призвела до нерозуміння цивільним населенням, а саме що від чого захищає, кого захищає і в яких випадках.

Поняття «захист населення» має два трактування: загальне і більш вузьке цілеспрямоване, специфічне. Перше пов'язане з положенням Кодексу цивільного захисту України згідно якого, під захистом фактично розуміється вся діяльність щодо запобігання надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період, але зазначений кодекс не враховує негативний досвід, отриманий під час ведення воєнних дій на території України, та формується на радянських принципах і способах захисту і визначення зон і способів ураження. Основні підходи до захисту населення ґрунтуються на положеннях довоєнного законодавства, яке не актуальне на сьогодні.

Згідно ст. 32 Кодексу цивільного захисту більшість цивільного населення підлягає укриттю та захисту в найпростіших укриттях – фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, інша споруда підземного простору, в якій можливе тимчасове перебування людей з метою зниження комбінованого ураження від небезпечних чинників, а також від дії засобів ураження в особливий період.

Міські державні адміністрації рекомендували мешканцям міст використовувати для укриття саме ці споруди, зокрема, цокольне або підвальні приміщення житлових будинків [6; 7].

Так на інтерактивній карті бомбосховищ та підвалів Харкова та Харківської області були позначені адреси близько 2 000 тис. підвалів, які мали бути використані як укриття. Серед яких значна кількість тих, що знаходились в будинках вцент зруйнованої Салтівки, де загинули люди, що переховувались в підвальних і цокольних поверхах [6].

У визначенні терміну «Найпростіше укриття» відсутні технічні характеристики від дії яких засобів ураження ці «укриття» можуть захистити населення. Який тиск ударної повітряної хвилі може витримати найпростіше укриття? Чи може захистити

найпростіше укриття від уламків зруйнованого будинку? Чи безпечно перебувати людям в найпростішому укритті, коли ззовні виникла пожежа від ракетного удару? Що робити населенню яке

укривається в найпростішому укритті, якщо відбулось завалення входів під час бомбардування? Чи захистить найпростіше укриття під час обстрілу із реактивних систем залпового вогню? На всі ці питання відповіді відсутні.

Однією з основних завдань й основним принципом програми є забезпечення доступу цивільного населення до об'єктів укриття в будь-який час і в будь-якій частині міста – в житловому середовищі, на виробничих територіях шляхом реконструкції наявних сховищ; в межах рекреаційних територій; в зонах транспорту тощо (рис.1).

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 05.02.2022 № 530, Міністерство розвитку громад і територій

ініціювало розробку нового ДБН «Захисні споруди цивільного захисту» і доручило розробку нової редакції державних будівельних норм ДСНС України (державна служба з надзвичайних ситуацій). [8].

Проблема в тому, що ДСНС підпорядковане МВС, не успадкувала від МНС України (ліквідовано у 2013 році) функції штабу «Цивільної оборони», не має ні повноважень, ні завдань на період воєнного стану, не має фахівців і не співпрацює з Генштабом в частині аналізу прогресивних засобів ураження для визначення властивостей захисних споруд ЦЗ, що призводить до формалізованих і нефахових рішень на рівні держави в частині захисту населення.

Отже, «пожежникам і поліцейським» доручили писати норми для будівельників та поклали відповідальність погоджувати проекти будівництва в частині інженерних заходів цивільного захисту населення.

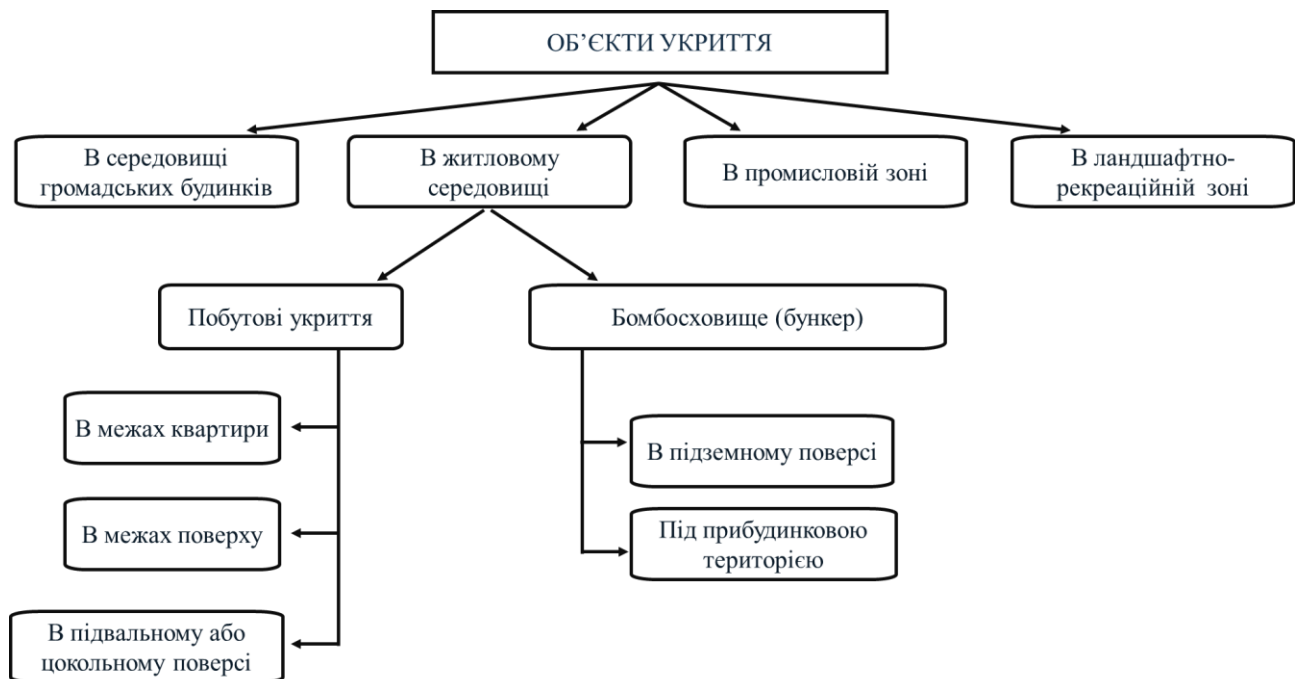

Рис. 1. Схема організації захисту цивільного населення

Визначені наявні проблеми системи цивільного захисту:

- недосконалість структури та недостатнє використання можливостей системи цивільного захисту;

- не впровадження перспективних методів та форм виконання заходів захисту населення і територій;

- епізодичність роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо реалізації заходів захисту населення і територій, забезпечення ефективного функціонування на місцях системи цивільного захисту;

- відсутність або недостатній рівень превентивних заходів щодо зменшення наслідків надзвичайних ситуацій та зниження ризику їх виникнення;

- недосконалість, неузгодженість і суперечність основних положень законодавчо-нормативної бази у сфері цивільного захисту, а також забезпечення сталого та ефективного функціонування системи цивільного захисту;

- виснаженість технічного оснащення органів управління та сил цивільного захисту;

- невідповідність видатків Державного бюджету України, регіональних бюджетів, реальній потребі коштів щодо забезпечення заходів цивільного захисту, реалізації державних, галузевих та регіональних програм, спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, що призвело до їх неповного виконання; невпорядкованість системи управління на територіальному рівні;

- десятирічний досвід застосування вимог Кодексу цивільного захисту населення свідчить, що розв'язання проблем цивільного захисту в рамках лише Державної програми економічного і соціального розвитку, програм розвитку галузей економіки або регіонів, раніше прийнятих програм, неможливе у зв'язку з наступним: протидія військовій агресії та захист від боезарядів не можуть бути забезпечені тільки в рамках основної діяльності центральних та місцевих органів

виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- відсутність довготривалої стратегії та організаційно-фінансових механізмів взаємодії, координації зусиль і концентрації ресурсів суб'єктів економіки та інститутів суспільства;

- розпорошенням зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, наукового потенціалу країни не дозволяє комплексно розв'язати проблеми цивільного захисту без відновлення системи Цивільної Оборони;

- відсутність ефективних механізмів координації всього комплексу заходів, які забезпечують розв'язання існуючих проблем та послідовності їх реалізації;

- неможливість створення мобілізаційного резерву цивільного захисту з навченого людського ресурсу та матеріально-технічних засобів для вирішення завдань цивільного захисту в особливий період;

- неузгодженість дій з підтримання необхідної готовності сил і засобів щодо реалізації сценаріїв реагування при загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій;

- прийняття хибних сценаріїв реалізації відповідних заходів із запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації уражень боезарядами;

- не достатньою мірою використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій для навчання населення діям у разі загрози, а також для оперативного оповіщення та інформування.

Реалізація програмних заходів передбачається за рахунок коштів Фондів відновлення і відбудови України, будівельних організацій та місцевих бюджетів (інших джерел, не заборонених законодавством). Прогнозні розрахунки обсягів витрат на реалізацію програмних заходів по роках, а також матеріально-технічних та інших ресурсів не перевищують прогнозні показники видатків в межах 10 % від вартості 1 м² нерухомості. Реалізація програмних заходів не

передбачає для їх реалізації додаткового створення матеріально-технічних ресурсів. У цілому за результатами реалізації програми може бути досягнуто суттєвого зниження ризику загибелі людей, а тому підвищення безпеки населення та його фізичної і психологічної захищеності забезпечить стабільність і зменшить міграцію населення через ефективне державне управління і регулювання цивільним захистом населення.

Висновки. Подолання причин і наслідків невідповідності нормативної документації сучасним вимогам можливо лише за рахунок впровадження нових сучасних методів цивільного захисту населення, удосконалення системи моніторингу і прогнозування наслідків руйнувань від ударної хвилі, осколків та прямого ураження боєзарядами житлового сектору.

Реалізація мети Програми та основних програмних заходів дозволить:

- знизити ризики виникнення та пом'якшити можливі наслідки від вогневого ураження житлових будинків осколками та вибуховою хвилею;

- підвищити ефективність витрат, спрямованих на реалізацію заходів цивільного захисту;

- створити більш оптимальну й ефективну організаційну структуру єдиної системи цивільного захисту, органів управління та сил, призначених для реалізації заходів цивільного захисту, а також забезпечить ефективне державне управління та регулювання їх діяльності;

- забезпечити необхідний рівень безпеки населення і захищеності житла;

- підвищити рівень інформаційної безпеки при здійсненні діяльності щодо зниження ризиків у надзвичайних ситуаціях;

- підвищити ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення;

- покращення демографічної ситуації внаслідок спокійного захищеного психічного стану населення, захищеного укриттями;

- покращення стану здоров'я та працездатності населення країни і покращення безпеки життєдіяльності.

Необхідно забезпечити організаційну, нормативну і функціональну єдність системи ЦЗ і ЦО, як того вимагає військовий стан країни.

Запропонована ГО «Ренесанс» Програма є лише частиною Стратегії захисту цивільного населення в об'єктах містобудування, що розробляється командою наших експертів. В сукупності локальних програмних документів може бути створена Державна цільова програма розвитку системи цивільного захисту на період до 2030 року (яку потрібно написати в рамках роботи Національної ради відновлення і відбудови України), що дозволить забезпечити необхідний рівень координації дій та концентрації ресурсів, перехід до єдиної системи цільового управління щодо розв'язання існуючих проблем у сфері зниження природних і техногенних ризиків, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, військових дій, ефективного реагування на них, на базі єдиних методичних підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс цивільного захисту України. Документ 5403-VI, чинний, чинна редакція від 03.04.2022 р., основа – 2081-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Текст>

2. ДБН В.1.2-4:2019. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) [Чинний з 01.08.2019]. Київ : Мінрегіон, 2019. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-754>

3. ДБН В.2.2-5-97. Захисні споруди цивільної оборони. Будинки і споруди. Зі змінами [Чинний від 2019-01-01]. Київ : Мінрегіон, 2018. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/05/ZM3_DBN_V225.pdf

4. Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 р. № 138. Чинний, поточна редакція від 10.12.2021, підстава - 1269-2021-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF#Text>

5. ДСТУ Б А.2.2-7:2010. Проектування. Розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у складі проектної документації об'єктів. Основні положення. [Чинний від 2010-01-19]. Київ :

Мінрегіон, 2010. URL: http://www.ksv.biz.ua/publ/dstu/dstu_b_a_2_2_7_2010/3-1-0-258

6. Інтерактивна карта з бомбосховищ та підвалів Харкова та Харківської області. URL: <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=16g3PB0LSZYAsrrAuiXZuxEBVaN0&ll=49.78197499955859%2C36.39396935095731&z=12>

7. Бомбоубежища, ПРУ, підвали жилых домов. URL: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=16g3PB0LSZYAsrrAuiXZuxEBVaN0&ll=50.02336784187125%2C36.3602444786526&z=15>

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2022 № 530. Про внесення змін до Порядку розроблення, погодження, затвердження, реєстрації, внесення змін до будівельних норм та визнання їх такими, що втратили чинність. Київ, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2022-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. *Kodeks tsyvil'noho zakhystu Ukrainy. Dokument 5403-VI, chynnyy, chynna redaktsiya vid 03.04.2022 r., osnova - 2081-IX* [Code of Civil Protection of Ukraine. Document 5403-VI, current, current version from 03.04.2022, basis – 2081-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

2. *DBN V.1.2-4:2019. Inzhenerno-tekhnichni zakhody tsyvilnoho zakhystu (tsyvilnoi oborony) (Chynnyi vid 2019-08-01)* [DBN B.1.2-4: 2019 Engineering and technical measures of civil protection (civil defense) (Effective from 01.08.2019)]. Kyiv : Minrehion, 2019. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-754>. (in Ukrainian).

3. *DBN V.2.2-5-97. Zakhysni sporudy tsyvilnoi oborony. Budynky i sporudy. Zi Zminamy (Chynnyi vid 2019-01-01)* [DBN V.2.2-5-97 Civil defense protective structures. Buildings and structures. With Changes (Effective from 2019-01-01)]. Kyiv: Minrehion, 2018, URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/05/ZM3_DBN_V225.pdf. (in Ukrainian).

4. *Deiaki pytannia vykorystannia zakhysnykh sporud tsyvilnoho zakhystu. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 bereznia 2017 r. № 138. Chynnyi, potochna redaktsiia vid 10.12.2021, pidstava – 1269-2021-p.* [Some issues of the use of protective structures of civil protection. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 10, 2017 No. 138. Valid, current version dated December 10, 2021, basis – 1269-2021-p]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF#Text>. (in Ukrainian).

5. *DSTU B A.2.2-7:2010. Proektuvannia. Rozdil inzhenerno-tekhnichnykh zakhodiv tsyvilnoho zakhystu (tsyvilnoi oborony) u skladi proektnoi dokumentatsii ob'ektiv. Osnovni polozhennia. (Chynnyi vid 2010-01-19)* [DSTU B A.2.2-7:2010. Designing. Section of engineering and technical measures of civil protection (civil defense) as part of project documentation of objects. Substantive provisions. (Effective from 2010-01-19)]. Kyiv : Minrehion, 2010. URL: http://www.ksv.biz.ua/publ/dstu/dstu_b_a_2_2_7_2010/3-1-0-258. (in Ukrainian).

6. *Interaktyvna karta z bomboskhovishch ta pidvaliv Kharkova ta Kharkivskoi oblasti* [Interactive map of bomb shelters and basements of Kharkiv and Kharkiv region]. URL: <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=16g3PB0LSZYAsrrAuiXZuxEBVaN0&ll=49.78197499955859%2C36.39396935095731&z=12>. (in Ukrainian).

7. *Bomboubezhyshcha, PRU, podvalu zhylukh domov* [Bomb shelters, PRUs, basements of residential buildings]. URL: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=16g3PB0LSZYAsrrAuiXZuxEBVaN0&ll=50.02336784187125%2C36.3602444786526&z=15>. (in Ukrainian).

8. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.02.2022 № 530. Pro vnesennia zmin do Poriadku rozroblennia, pohodzhennia, zatverdzhennia, reiestratsii, vnesennia zmin do budivelnykh norm ta vyznannia yikh takymy, shcho vtratyly chynnist* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 05.02.2022 no. 530. On making changes to the Procedure for development, approval, approval, registration, making changes to building regulations and recognizing them as having lost their validity]. Kyiv, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2022-%D0%BF#Text>. (in Ukrainian).

Надійшла до редакції: 05.07.2022.